

TÜRK DEMOKRASİ TARİHİNDE 12 MART 1971 MUHTIRASI ve DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

İsmet TÜRKMEN

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından; Almanya, İtalya, Japonya'da faşist yönetimlerin yıkılması sonrasında dünya siyasi tarihinde önemli gelişmelere şahit olunmuştur. Bu süreçte bir yandan demokrasi ve uluslararası barış, yani evrensel idealler esas alınmaya başlanırken, diğer taraftan Amerika ve Rusya yeni güç dengesi olmak üzere ön saflara yerleşmişlerdir. Ayrıca bu denge değişiminin de tesiri ile Avrupa politikası yerine uluslararası politikadan söz edilmeye de başlanmıştır. Dünya siyasetine savaş sonunda yön verecek olan bloklar politikası ve Soğuk Savaş tanımlamaları, 1945 yılı ve devamının ürünleridir. Esasında bu dönem gelişmeleri, bloklar politikasının doğması ile kalmamış ayrıca Fransa kaynaklı Cumhuriyet yönetimine karşı İngiltere kaynaklı demokrasi oluşumuna da yol açmıştır. Ayrıca, Cumhuriyet'in devletle bütünleşen yapısına karşılık, demokrasinin topluma yönelen çizgisi, giderek birbirinden ayrılan bir rota izlemiş ve 20. Yüzyılın ortalarına doğru tek partili ve çok partili rejimler yavaş yavaş karşı karşıya gelmeye başlamıştır. Yeni düzenin temellerinin atıldığı, blokların şekillendiği, Soğuk Savaş'ın başladığı ve geri kalmış ülkelerin başkaldırdığı bu bunalımlı süreci, Türkiye de endişe ile takip etmiştir. Türkiye'de, Tek Parti Dönemi'nin son yıllarına damgasını vurmuş olan İkinci Dünya Savaşı, etkilerini yakından hissettirmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonunda Türk siyasi yapısının önemli derecede değişikliğe uğramış olduğu hakikattir. İkinci Dünya Savaşı'nda demokratik devletlerin elde etmiş oldukları başarı, Türkiye üzerinde etkili olmuş ve 1945 yılında ikinci bir siyasi partinin kurulması sağlanmıştır. Böylece, Türkiye'de çok partili siyasal hayat resmen ve fiilen başlamıştır. 1946 yılında kurulan Demokrat Parti, 1950 Seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi karşısında büyük bir başarı elde ederek tek başına iktidara gelmiştir. 10 yıl tek başına iktidarda kalan Demokrat Parti, 27 Mayıs 1960 tarihli askerî darbe ile yönetimden uzaklaştırılmıştır.

Darbe sonrası Türk demokrasi tarihinde 1961'den 1965 yılına kadar ülkede, koalisyonlu yıllar hüküm sürmüştür. 1965 yılında yapılan genel seçimlerde Adalet Partisi (AP) tek başına iktidara gelmiş ve 12 Mart 1971 tarihine kadar iktidarda kalmıştır. 12 Mart Muhtırası ile askerler, hükûmete bazı uyarılarda bulunmuşlar ve yerine getirilmesini istedikleri reformların yapılmaması durumunda, fiilen iktidarı ele geçireceklerini açıklamışlardır. Bunun üzerine, 12 Mart Muhtırası ile Başbakan Süleyman Demirel ve hükûmet üyeleri istifalarını vermek zorunda kalmışlardır. Başbakan Süleyman Demirel, 12 Mart 1971 tarihli istifa mektubunda şunları belirtmiştir: "Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Kumandanları tarafından zatı devletlerine, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Başkanlarına tevdi edilip bugün Türkiye Radyolarının saat 13.00 bülteninde Türk kamuoyuna duyurulan muhtıranın Anayasa ve hukuk devleti anlayışı ile telifini mümkün görmediğimizden Hükûmetin istifa kararı aldığını saygı ile arz ederim." 12 Mart Muhtırası'ndan sonra Demirel hükûmetinin istifası, yeni hükûmet arayışlarını başlatmıştır. Komuta kademesinin ortak imzasıyla ilan edilen muhtıra, ordu içerisinde bazı subayların tasfiyesini de beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede 16 Mart 1971'de beş general, bir amiral ve 35 albay emekliye sevk edilmiştir. Emekliye sevk işlemleri Türk Silahlı Kuvvetlerinde bazı sıkıntıların olduğuna işaret sayılabilir. Emekli edilenlerden bazılarının 12 Mart'tan önce askerî müdahaleye niyetlenmiş olan subaylardan oluşması, bu sıkıntının kuvvetli bir delilidir. Ordu içerisinde yaşanan bu durum, Türkiye'nin siyasi atmosferini de etkilemiş ve kurulacak hükûmet de bu etkiden nasibini almıştır. Demirel hükûmetinin istifasından sonra Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, siyasi partilere birer mektup göndererek yeni hükûmetle ilgili görüşlerini sormuştur. Siyasi partiler, Cumhurbaşkanı Sunay'a görüşlerini ulaştırmışlar, koalisyon veya seçim konusunda karar kıldıklarını belirtmişlerdir. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, kurulacak reformcu hükûmeti destekleyeceklerini belirtmiş, AP de kurulacak hükûmete destek verileceğini açıklamıştır. Demokratik Parti Divanı da 17 Mart 1971'de Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a sunduğu mektupta demokratik nizamın vazgeçilmezliğine işaret etmiş, Anayasa ve hukuk

devleti anlayışı içerisinde kurulacak olan hükûmete yardımcı olunacağı vurgulanmıştır. Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Grubu Başkanı Cemal Madanoğlu ise, mutlak tarafsız bir başbakanın kendilerince destekleneceğini belirtmiştir.

Birinci Nihat Erim'in Hükûmeti Kurmakla Görevlendirilmesi

Siyasi partilerin yeni dönemle ilgili Cumhurbaşkanlığına ilettikleri görüşlerden sonra Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Cihat Alpan, 19 Mart 1971'de CHP Kocaeli Milletvekili Prof. Dr. Nihat Erim'e bir mektup göndermiştir. Bu mektupta Alpan, Cumhurbaşkanı'nın kendisini partilerüstü bir anlayışla Başbakan olarak görevlendirmek istediğini ve bunu kabul etmesi durumunda CHP'den istifa etmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu konuyu Nihat Erim, Sadi Koçaş'ın İsmet İnönü ile görüşmesini istemiştir. İsmet İnönü ise, Nihat Erim'in teklifi kabul etmesi durumunda CHP'den istifa edeceğini öğrenmiş ve bunu CHP Parti Meclisinin kabul etmeyeceğini ve bir daha politika yapamayacağını düşünerek reddetmesini talep etmiştir. Ancak, bir gün sonra sırayla Kemal Satır ve Nihat Erim, İsmet İnönü ile görüşerek CHP'den istifaya dair izni almışlardır. Nihayet CHP Kocaeli Milletvekili Nihat Erim, 19 Mart 1971'de Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından hükûmeti kurmakla görevlendirilmiştir.

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Nihat Erim'i hükûmeti kurmakla görevlendirdiği gün, 19 Mart 1971 tarihinde siyasi parti liderlerine de bir mektup göndermiştir. Sunay, bu mektubunda partilerüstü bir anlayışla Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in başbakanlığında kurulacak olan hükûmete "herhangi bir şart ileri sürmeden" iştirak edilmesini ve güvenoyuna mazhar kılınmasını istemiştir. Sunay ayrıca, kurulacak hükûmetin görevlerini yerine getirmesi konusunda desteklenmesini talep etmiştir. Bu durum, dönemin şartları açısından değerlendirildiğinde demokrasi tarihimiz açısından önemlidir.

Nihat Erim'in hükûmeti kurmakla görevlendirilmesi yabancı basın tarafından asker sivil ilişkileri bağlamında değerlendirilmiştir. Times'ın 20 Mart 1971 tarihli sayısında, parlamentodan Prof. Dr. Nihat Erim'in başbakan olarak seçildiği ve askerinin denetimi altında demokrasi için ilk adım atıldığı vurgulanmıştır. Alfred Friendly ise, 19 Mart 1971 tarihli haberinde askerî liderlerin Demirel'in gecikmiş reformları konusunda kızgın olduklarını ve zayıf duruşundan rahatsız olduklarını savunmuştur. Yine Alfred Friendly'nin 21 Mart 1971 tarihinde vermiş olduğu bilgilerde, Demirel'in istifasıyla ortaya çıkan siyasi krizin, Nihat Erim'in açıklanmasından sonra çözüldüğü belirtilmiştir. Friendly, Erim'in nazik ve saygılı bir hukuk profesörü olduğunu belirtmiş, reformist bir hükûmete dair söz verdiğini ancak, temel reformların gerçekleştirilmesinin zor olduğunu savunmuştur .

Hükûmeti kurmakla görevlendirilen Kocaeli Milletvekili Nihat Erim, ortada fevkalade bir durum olduğunu belirtmiş ve millî bir hükûmet kuracağını vurgulamıştır . Bu arada Nihat Erim, partilerle görüşmelere başlamış ve partilerin hükûmete katılmalarını istemiştir. Erim, yeni hükûmetin öncelikli vazifesinin memleketin rahat yaşanır bir memleket hâline tekrar dönmesini sağlamak olduğunu belirtmiştir . Nihat Erim, sonraki günlerde yaptığı açıklamada reform tasarılarını eski plancılarının hazırlayacağını vurgulayarak, hükûmete güven duyulmasını istemiştir. Meclisin sıkıntılı dönemlerde açık tutulması, bu süreçte demokrasinin daha da çıkmaza girmesini engellediği savunulabilir.

Şevket Süreyya Aydemir de hükûmet kurma çalışmalarıyla ilgili değerlendirmelerde bulunmuş ve en büyük tehlikenin zayıf bir hükûmetin kurulma ihtimali olduğunu belirtmiştir. Aydemir, bu süreçte yeni bir seçimin hem kentlerde hem de köylerde askerî müdahaleyi hoş görmeyen ve ona karşı tahrik edilen kesimleri, gerici örgütlerin etrafında toplayacağını savunmuştur . Bu durum, basının hükûmet kurma çalışmaları sırasında siyasi temsilcileri etkileme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Nihat Erim'in hükûmeti kurma görevinden sonra hem siyasi partiler hem basın hem de çeşitli sivil toplum örgütleri görüşlerini açıklamışlardır. Bu bağlamda Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonunun 4. Genel Kurulunda söz alan konuşmacılar, yeni hükûmete karşı çıkmışlar ve yeni

hükûmetin sosyal demokrat gelişmeyi önlemek için kurulacağını savunmuşlardır. Diğer taraftan Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy, Nihat Erim başkanlığında kurulacak hükûmete destek olduklarını açıklamıştır. Bu da Erim başkanlığında kurulacak olan hükûmetin bazı kesimler tarafından destekleneceğini bazı kesimler tarafından ise desteklenmeyeceğini göstermektedir. Neticede, Demokratik Parti, bu hükûmete güvenoyu vermemiştir. Ferruh Bozbeyli, 12 Mart sonrasında Nihat Erim'e; "Siz partilerüstü değil partiler dışısınız. Hiçbir partinin rızası yok." Dediğini belirtmiştir. Demokratik Partinin olumsuz görüşüne karşılık CHP ortak grubu ağırlıklı olarak, İsmet İnönü'nün hükûmeti destekleme görüşünü benimsemiş ve yeni hükûmete katılma kararında olduğunu açıklamıştır. Bu çerçevede, 21 Mart 1971 tarihinde CHP ortak grubunda Erim'in partilerüstü reform hükûmetine üye verilmesi, 45'e karşı 100 oyla kabul edilmiştir. Olumsuz oyun fazlalığı, CHP içerisindeki muhalefetin derinliğini göstermesi bakımından önemlidir.

Adalet Partisi Senato ve Meclis Grupları ise 22 Mart 1971'de yeni kurulacak olan hükûmete üye vermeye dair ortak bir mutabakat sağlamış ve hükûmet programını gördükten sonra bu kararı tekrar değerlendirme yönünde bir karar almıştır. AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, 22 Mart 1971'de AP Meclis Grubunda yapmış olduğu konuşmada, AP'nin hür demokratik nizamı inancını belirtmiş ve yapılanların hürriyetçi nizamı yaşatmak için olduğunu savunmuştur. Demirel'in ve AP'nin bu süreçteki genel eğilimine baktığımızda, sert bir politika yerine daha yumuşak bir politika seçtiğini görüyoruz. Bu durum, AP'nin ve liderinin demokraside açılan yaranın derinleştirilmemesine çalışacaklarını göstermektedir.

Bu arada, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından yeni Bakanlar Kurulunu oluşturmak üzere başbakan olarak görevlendirilen Kocaeli Milletvekili Prof. Dr. Nihat Erim, kabine listesini oluşturmaya başlamıştır. Diğer bakanlıklarda da Erim, Koçuş'a geniş salâhiyet vermiş ve birinci derecede yakınında olmasını istemiştir.

1. Birinci Nihat Erim Hükûmetinin Kurulması (26.03.1971-11.12.1971)

Nihat Erim tarafından yeni hükûmetin kuruluş çalışmaları tamamlanmıştır. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından atanan Bakanlar Kurulu, 26 Mart 1971'de Millet Meclisine sunulmuş ve resmen görevine başlamıştır. Hassaslaşan toplumsal şartlar ve yaşanan birtakım gelişmeler üzerine III. Demirel hükûmetinin görevi sona ermiş, kendisini "reform hükûmeti" olarak tanımlayan I. Erim hükûmeti, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın hükûmet kurma görevini Kocaeli Bağımsız Milletvekili Nihat Erim'e tevdi etmesi Bakanlar Kurulu oluşturulmuştur.

Tablo 4: I. Erim Hükûmeti Bakanlar Kurulu Listesi

BAKANLIĞI ADI SOYADI SEÇİM BÖLGESİ BAŞLAMA

TARİHİ AYRILMA TARİHİ

Başbakan İsmail Nihat ERİM Bağımsız Milletvekili, Kocaeli 26.03.1971 11.12.1971

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sadi KOÇUŞ Konya 26.03.1971 11.12.1971

Atilla KARAOSMANOĞLU TBMM Dışından 26.03.1971 11.12.1971

Devlet

Bakanı Mehmet ÖZGÜNEŞ (Senatör) 26.03.1971 11.12.1971

Devlet

Bakanı Doğan KİTAPLI (Samsun) 26.03.1971 15.10.1971

Adalet

Bakanı İsmail Hakkı ARAR İstanbul

İçişleri Bakanı Hamdi ÖMEROĞLU TBMM Dışından 26.03.1971 11.12.1971

Dışişleri Bakanı Osman OLCAY TBMM Dışından 26.03.1971 11.12.1971

Maliye Bakanı Sait Naci ERGİN TBMM Dışından 26.03.1971 11.12.1971

Milli Eğitim Bakanı Şinasi OREL TBMM Dışından 26.03.1971 11.12.1971

Millî

Savunma Bakanı Ferit MELEN

(Senatör) Van 26.03.1971 11.12.1971

Bayındırlık Bakanı Cahit KARAKAŞ Zonguldak 26.03.1971 09.11.1971

Mukadder ÖZTEKİN (Senatör) Adana 09.11.1971 11.12.1971

Dış Ekonomik İlişkiler Bakanı İsmail Hamit Özer DERBİL (Senatör) TBMM Dışından 26.03.1971 11.12.1971

Sağlık ve Sosyal

Yardım Bakanı Türkan AKYOL TBMM Dışından 26.03.1971 11.12.1971

Gümrük ve Tekel Bakanı Haydar ÖZALP Niğde 26.03.1971 11.12.1971

Tarım

Bakanı Orhan DİKMEN TBMM Dışından 26.03.1971 11.12.1971

Ulaştırma Bakanı Haluk ARIK TBMM dışından 26.03.1971 28.09.1971

Cahit KARAKAŞ (Vekaleten) Zonguldak 28.09.1971 12.10.1971

Selahattin BABÜROĞLU TBMM Dışından 12.10.1971 26.10.1971

Cahit KARAKAŞ (Vekaleten) Zonguldak 26.10.1971 09.11.1971

Cahit KARAKAŞ Zonguldak 09.11.1971 11.12.1971

Çalışma Bakanı Atilla SAV

27.10.1971-11.12.1971 TBMM Dışından 26.03.1971 12.10.1971

Atilla SAV TBMM Dışından 12.10.1971 26.10.1971

Atilla SAV TBMM Dışından 26.10.1971 11.12.1971

Sanayi ve Teknoloji Bakanı Ayhan ÇİLİNGİROĞLU TBMM Dışından 26.03.1971 11.12.1971

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Mehmet İhsan TOPALOĞLU Giresun 26.03.1971 28.09.1971

İsmail ARAR

(Vekaleten) Meclis Dışından 28.09.1971 12.10.1971

Atilla SAV Meclis Dışından 12.10.1971 26.10.1971

İsmail ARAR

(Vekaleten) Meclis Dışından 26.10.1971 09.11.1971

Nezih DEVRES TBMM Dışından 09.11.1971 11.12.1971

Turizm ve Tanıtma Bakanı Erol Yılmaz AKÇAL Rize 26.03.1971 11.12.1971

İmar ve İskân Bakanı Selahattin BABÜROĞLU TBMM Dışından 26.03.1971 12.10.1971

Selahattin BABÜROĞLU

(Vekaleten) TBMM Dışından 12.10.1971 26.10.1971

Selahattin BABÜROĞLU TBMM Dışından 26.10.1971 11.12.1971

Köyşleri Bakanı Cevdet AYKAN TBMM Dışından 26.10.1971 11.12.1971

Orman Bakanı Selahattin İNAL TBMM Dışından 26.10.1971 11.12.1971

Gençlik ve Spor Bakanı Sezai ERGUN Konya 26.10.1971 11.12.1971

Kültür

Bakanı Talat HALMAN TBMM Dışından 13.07.1971 11.12.1971

T.C. Resmî Gazete, 27 Mart 1971, S. 13791; Türkiye Büyük Millet Meclisinin Kuruluşundan Günümüze Hükûmetler, s. 291-295; DAĞLI – AKTÜRK, Hükûmetler ve Programları, C. II, s. 198-199.

Tablodan da anlaşılacağı üzere, Nihat Erim'in ilk kabinesi, ağırlıklı olarak TBMM dışından belirlenmiştir. Bu kabinede; 5 üye AP'den, 3 üye CHP'den, 1 üye MGP'den, 1 üye Cumhuriyet Senatosu Millî Birlik Grubundan ve 14 üye ise parlamento dışındaki teknisyenlerden ve uzmanlardan oluşturulmuştur. Demokratik Parti ise Nihat Erim kabinesine üye vermemiştir. Hükûmeti kurma sürecinde Nihat Erim'e yardım eden Sadi Koçaş, Dışişleri Bakanlığı teklifini kabul etmemiş, bunu daha bilgili ve dünyayı tanıyan birisinin yapması gerektiğini belirtmiştir. Nihayet Nihat Erim, başbakan yardımcısı olmayı Koçaş'a teklif etmiş ve kabul ettirmiştir. Nihat Erim, hükûmeti Süleyman Demirel'den teslim almıştır. Atanan yeni kabine ilk toplantısını aynı gün saat 17.45'te yapmış ve reformların gerçekleştirileceğini vurgulamıştır. Bu toplantıda Başbakan Erim, partili bakanların parti disipliniinden ayrılmasını istemiş ve kurulmuş olan kabinenin sorumluluklarının partilerde olmayacağını ve görev alanlarda olacağını vurgulamıştır. Bu durum, kabinede her ne kadar partili üyeler olsa da partilerin sorumluluk üstlenmeyeceğine işaret sayılabilir. Nihat Erim'in kabineye üye tespitinde asker ve sivil çeşitli gruplardan etkilendiğini söylemiştik. Bunun dışında yabancıların tesiri olduğu da savunulmuştur. Bu çerçevede Nihat Erim'in Dünya Bankasında çalışmakta olan Atilla Karaosmanoğlu hakkında MİT'in solcu olduğu iddiasıyla olumsuz kanaat belirtmesi üzerine ABD'de Savunma Bakanlığını yapmış olan McNamara'dan Karaosmanoğlu'nun kabineye alınıp alınmayacağını sorduğu iddia edilmiştir. Bu iddiaya ihtiyatla yaklaşmak gerekmiş olsa dahi, Erim hükûmetinin hangi usullerle kurulduğunu göstermesi bakımından önemli bir ipucudur. Bilindiği üzere 1970'li yıllarda Türkiye'nin en önemli sorunlarından birisi ekonomidir. Bu nedenle Nihat Erim, hükûmetini ağırlıklı olarak ekonomi uzmanlarından oluşturma gayreti içerisinde olmuştur. Bu arada Bakanlar Kurulu listesi, 30 Mart 1971 tarihinde Cumhuriyet Senatosunda okunmuştur. Kabinenin 14 üyesinin parlamento dışından belirlenmesi, kabineye

teknokrat bir ağırlık kazandırılmak istendiğini göstermektedir. Bu durum, dikkatleri parti dışından hükûmete giren üyeler üzerine yoğunlaştırmıştır.

2. Birinci Nihat Erim Hükûmetinin Programı ve Güven Oylaması

Nihat Erim'in başbakanlığında kurulan ve görevine başlayan yeni hükûmet, program üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çerçevede programın hazırlanmasında ilgili bakanlıklardan çeşitli konularda bilgiler talep edilmiştir. Bakanlıklardan gelen yaklaşık 200 sayfalık metin 20 sayfaya kadar düşürülerek I. Erim Hükûmetinin Programı hazırlanmıştır. Bu programın hazırlanması sürecinde Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş ve Attila Karaosmanoğlu aktif olarak çalışmışlardır. Bu bilgiler, yeni hükûmete ait programın bütün bakanlıkların katkısı ile hazırlandığını göstermektedir.

Başbakan Nihat Erim, yeni hükûmete ait programı 2 Nisan 1971'de Millet Meclisinde okumuştur. Erim, programın zorunlu reformları gerçekleştirmeye yönelik bir program olduğunu belirtmiş ve hükûmetin de "reform hükûmeti" olarak ortaya çıktığını vurgulamıştır. Hükûmet programında, kurulan hükûmetin bir "reform hükûmeti" olacağı, "idari ve ekonomik yapının modernleştirilmesi" ana ilkesi doğrultusunda, "devlet kesiminin etkin bir şekilde çalışır hâle getirilmesinin" yapılacak reformların temel hedeflerinden bir olacağı belirtilmektedir. Programa göre: "Kısa vadede acil reformların özel birtakım tedbirlerle bugünkü yönetim düzeni içinde yürütülmesi mümkündür. Ancak kalkınma çabasının sürekli olması reformcu ve dinamik bir idarenin kurulmasına bağlıdır. Bu yöndeki ilk adımımız devlet kuruluşunun reformcu bir yapıya ulaştırılması için bugüne kadar yapılmış yeniden düzenleme çalışmalarının değerlendirilmesi ve bir uygulama programına bağlanmasının olacaktır."

Başbakan Erim, yeni hükûmete ait programda, ön planda yapmaya kararlı oldukları reformları da sıralamıştır. Buna göre; toprak ve tarım reformu, millî eğitim reformu, mali reformlar, hukuk ve adalet reformu, devlet kesiminin yeniden düzenlenmesi, enerji ve tabii kaynaklarla ilgili reformlar öncelikli gerçekleştirilmesi planlanan reformlardır. Hükûmet böylece toplumsal sıkıntıların giderilmesini kendisine hedef göstermiştir. Başbakan Nihat Erim, hükûmet programını 2 Nisan 1971'de aynı zamanda Cumhuriyet Senatosunda okumuştur. Reformların hiç bekletilmeksizin gerçekleştirilmesine dikkat çeken Erim, bu nedenle hükûmetlerine "reform hükûmeti" adını verdiklerini burada da belirtmiştir. Hükûmet programında her bakanlığın yapacağı işlerin ayrı ayrı programda yer almayacağını belirten Erim, sadece ana ilkelerin belirtileceğini vurgulamıştır. Reform için ana ilkelere vurgu yapmıştır. Buna göre; idari ve ekonomik yapının modernleştirilmesi, sosyal adaletin gerçekleştirilmesi konusunda kararlı adımlar atılması, bugünkü huzursuzluk ve asayişsizliğin hızla giderilmesi ana ilkeler arasında sayılmıştır. Erim'in bahsettiği bu konulardan, ülke ekonomisinin iyileştirilmesine yönelik bir programın hükûmet tarafından yürütülmek istendiği anlaşılmaktadır. Nihayet, 2 Nisan'da okunan Nihat Erim Hükûmeti Programı'na ve hükûmete ait güven oylaması, 7 Nisan 1971 tarihinde Millet Meclisinde yapılmıştır. 370 kişinin katıldığı güven oylamasında 321 üye kabul, 46 üye ret ve 3 üye de çekimser oy kullanmıştır. Böylece I. Nihat Erim hükûmetine, Millet Meclisi tarafından güvenoyu verilmiştir. Adalet Partisi, I. Erim hükûmetine güvenoyu verilmesinden sonra 8 Nisan 1971'de teşkilata bilgi vermiştir. Burada, AP'nin yeni hükûmetin kurulmasındaki ve yeni hükûmete güvenoyu verilmesindeki maksadın genç demokrasiyi zedelenmiş olmaktan kurtararak, demokrasinin maruz kaldığı zararı telafi edebilmesi şeklinde bir değerlendirme yapılmıştır. Sonuç olarak güven oylaması, 12 Mart Muhtırası ile çıkmaza giren demokrasimizin sonraki süreçte asli mecrasına kavuşması açısından önemli bir gelişme olmuştur.

Sonuç

Demokrasi ile yönetilen devletlerde milletin tercihi ve onayı dışında hükûmetin düşürülmesi hiçbir zaman kabul görmemiştir. 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi, Türk demokrasi tarihinde antidemokratik sürecin ilk örneği sayılabilir. Bu sürecin bir uzantısı olarak kabul gören 12 Mart 1971 Muhtırası ise, tam

bir askerî darbe niteliğinde olmasa da sonuçları itibarıyla seçimle iktidara gelmiş olan bir hükûmetin istifasına neden olmuştur.

Nihat Erim hükûmetinin kurulması Türk siyasi tarihinde, önemli dönüm noktalarından birisi olmuştur. Bu hükûmet, askerın 12 Mart Muhtırası ile bir önceki hükûmeti uyardığı ve bu uyarı üzerine Başbakan Süleyman Demirel ve hükûmet üyelerinin istifa etmek zorunda kaldığı bir süreç neticesinde kurulmuştur. 12 Mart 1971 Muhtırası ise, tam bir askerî darbe niteliğinde olmasa da sonuçları itibarıyla seçimle iktidara gelmiş olan bir hükûmetin istifasına neden olmuştur. Muhtıra ile ortaya konulan taleplerin yerine getirilmemesi durumunda, fiilî darbenin gerçekleştirileceğı söylenerek siyaset kurumu ve parti liderleri baskı altına alınmıştır. Bu baskılama Türkiye’de yeni bir sürecin de âdetâ başlangıcını teşkil etmiş, 12 Eylül 1980 Darbesi, bir nevi 1971 Muhtırası’yla başlayan dönemin derinleştirilmesi, tamamlanmasıdır. Zira 12 Eylül sonrasında Türkiye’de hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Genekurmay Başkanı ve kuvvet komutanları, kendilerini Millî Güvenlik Konseyi olarak ilan ederek tüm yasama ve yürütme yetkilerini uhdelerinde toplamışlardır. Parlamento ve hükûmet feshedilmiş, siyasi partiler kapatılmış, her türlü siyasal, toplumsal ve kültürel faaliyet yasaklanmıştır. Demokrasinin buhranlı dönemlerinde başta siyasi partiler olmak üzere sivil toplum örgütleri ve özellikle milletin duruşu hayati derecede önemlidir. Demokrasinin yüksek standartlara kavuşması da hiç şüphesiz belirtilen kesimlerin demokrasiye sahip çıkmasına ve demokrasiyi geliştirmesine bağlıdır.

Devlet Dergisi

21 Eylül 2021